

Małgorzata Malczyk-Herdzina

UZNANIE ORZECZEŃ SĄDÓW PAŃSTW OBCYCH W ŚWIETLE PRZEPISÓW KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Jedną ze zmian wprowadzonych przez ustawę z 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2008 r., nr 234, poz. 1571), jest nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego normujących uznanie orzeczeń sądów państw obcych. Przepisy te mają doniosłe znaczenie, ponieważ znajdują zastosowanie w stosunkach z państwami, które nie są członkami Unii Europejskiej, oraz państwami, z którymi Polski nie łączą umowy międzynarodowe.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że orzeczenia sądów państw obcych wydane w sprawach cywilnych¹ podlegają obecnie uznaniu **z mocy prawa**, chyba że istnieją przeszkody określone w art. 1146 k.p.c. Brak zastrzeżenia, iż uznanie *ipso iure* dotyczy orzeczeń sądów państw obcych, które nie nadają się do wykonania w drodze egzekucji, prowadzi do wniosku, że uznanie dotyczyć może również orzeczeń posiadających cechę wykonalności, tzn. podlegających wykonaniu w drodze egzekucji sądowej² (jednocześnie pamiętać należy, że wykonalność orzeczenia oznacza jedynie potencjalną możliwość wywołania skutku w postaci wykonania, dla powstania którego należy orzeczeniu wykonalnemu nadać

¹ Mowa o sprawach cywilnych w rozumieniu przepisu art. 1 k.p.c.

² Por. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 949, VI kadencja Sejmu RP, s. 23.

klauzulę wykonalności lub rygor natychmiastowej wykonalności³). Wydaje się, że z tego właśnie powodu uznanie przewidziane w przepisie art. 1145 k.p.c. nie zostało „związane” przez ustawodawcę wyłącznie ze skutecznością orzeczenia. Tym samym po wielu latach powróciła – i została przyjęta – koncepcja głoszona już uprzednio w doktrynie postępowania cywilnego, zgodnie z którą skuteczność warunkuje wykonalność, dlatego też orzeczenie bezskuteczne nie może stać się wykonalne. Podkreślenia wymaga to, że **między wykonalnością a skutecznością orzeczenia istnieje ścisły związek: każde orzeczenie wykonalne jest równocześnie skuteczne, ale nie każde orzeczenie skuteczne jest równocześnie wykonalne. Wskutek powyższego można i należy przyjąć, że wykonalność jest kwalifikowaną skutecznością, przy czym orzeczenie, aby mogło posiadać cechę wykonalności, najpierw musi stać się skuteczne**⁴. Obowiązująca – od 1 lipca 2009 r. – konstrukcja przepisów normujących uznanie orzeczeń sądów państw obcych w pełni odzwierciedla wspomniany wzajemny związek pomiędzy skutecznością a wykonalnością orzeczenia. Już uprzednio podnoszono przecież w literaturze przedmiotu, że oczywiście błędne jest ograniczenie skuteczności orzeczeń sądów państw obcych jedynie do orzeczeń nienadających się do egzekucji, tylko na tej podstawie, że ustawodawca w odniesieniu do tych ostatnich posługiwał się wyraźnie pojęciem skuteczności, czego nie czynił w stosunku do orzeczeń nadających się do wykonania w drodze egzekucji (podlegały one wyłącznie stwierdzeniu wykonalności)⁵. Jest rzeczą oczywistą, że skoro stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądu państwa obcego jest niedopuszczalne już wówczas, gdy zaistnieją przeszkody określone w przepisie art. 1146 § 1 i 2 k.p.c. (tzn. gdy wystąpią okoliczności, które wyłączają dopuszczalność uznania orzeczenia sądu zagranicznego), w konsekwencji musi to oznaczać, że wykonalność orzeczenia jest uwarunkowana uprzednim stwierdzeniem jego skuteczności.

Wzajemne relacje pomiędzy dopuszczalnością uznania orzeczenia sądu zagranicznego a granicami drogi sądowej w państwie, z którego pochodzi orzeczenie, oraz w państwie uznającym mogą znaleźć wyraz w następujących rozwiązaniach:

- orzeczenia sądów państw obcych w sprawach cywilnych podlegają uznaniu bez względu na granice drogi sądowej w państwie uznającym;
- orzeczenia sądów państw obcych w sprawach cywilnych podlegają uznaniu, pod warunkiem że rozstrzygnięte nimi sprawy należą do drogi sądowej w państwie uznającym; przy czym uznaniu podlegają także orzeczenia

³ A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Warszawa–Kraków 1974, s. 23-24, *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Prawnicze*, z. 67.

⁴ Por. np. W. Siedlecki, *Orzeczenie konstytutywne w postępowaniu cywilnym, Księga pamiątkowa ku czci K. Stefski*, Warszawa–Wrocław 1967, s. 307; idem, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1987, s. 335-336; A. Miączyński, *op. cit.*, s. 26-27.

⁵ A. Miączyński, *op. cit.*, s. 28, por. treść przepisów art. 1145 i 1150 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2009 r.

innych organów, jeżeli zapadły w sprawach, które w państwie uznającym należą do drogi sądowej;

- orzeczenia sądów państw obcych w sprawach cywilnych podlegają uznaniu tylko wówczas, gdy sprawy nimi rozstrzygnięte należą do drogi sądowej w państwie uznającym⁶.

Orzeczenia sądów państw obcych wydane w sprawach cywilnych podlegają obecnie uznaniu *ipso iure* bez względu na to, czy sprawy te należą w Polsce do drogi sądowej (art. 1145 k.p.c.). Tym samym ustawodawca polski przyjął system, zgodnie z którym uznanie orzeczenia sądu państwa obcego w sprawie cywilnej jest niezależne od granic drogi sądowej w państwie uznającym.

Jako **orzeczenie** sądu państwa obcego należy przyjmować nie tylko takie rozstrzygnięcie sądu państwa obcego, które co do swej formy odpowiada pojęciu orzeczeń przewidzianych w prawie polskim, lecz wszelkiego rodzaju rozstrzygnięcia, które według prawa, w którym zostały wydane, wywołują pozaprocesowe skutki prawne. Odmienność prawa obcego nie uzasadnia pozbawienia dokumentu wystawionego przez sąd obcy cech orzeczenia sądowego, jeżeli dokument ten ze względu na zawartą w nim treść pociąga za sobą skutki, jakie według prawa polskiego pociąga za sobą orzeczenie sądowe⁷.

Za rozstrzygnięte należy uznać spory dotyczące wykładni terminu orzeczenie **sądowe**, a w szczególności kontrowersje co do możliwości uznawania zagranicznych orzeczeń w sprawach cywilnych, wydawanych w trybie administracyjnym⁸. Może być to (wyłącznie) orzeczenie sądu powszechnego lub sądu szczególnego. Orzeczenia pozasądowych organów państw obcych w sprawach cywilnych w wyżej wymienionym pojęciu się nie mieszczą, przy czym wskazać należy, iż zgodnie z treścią przepisu art. 1149¹ k.p.c. rozstrzygnięcia innych organów państw obcych wydanych w sprawach cywilnych podlegają uznaniu przy odpowiednim zastosowaniu przepisów tytułu I księgi trzeciej części czwartej Kodeksu postępowania cywilnego (tzn. art. 1145-1149 k.p.c.). Wreszcie za uważać też trzeba, że uznanie wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą odbywa się w trybie

⁶ Blżej na ten temat zob.: T. Ereciński, Komentarz do art. 1145 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2009 r. i powołana tam literatura, System Informacji Prawnej LexPolonica, teza 10-20.

⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z 25 listopada 1977 r., sygn. akt I CR 9/77, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 312793.

⁸ Ze szczególną mocą problem ten dyskutowany był w zakresie dopuszczalności uznania zagranicznego rozwodu administracyjnego, por. np. J. Jodłowski, *Problem uznawania zagranicznych rozwodów administracyjnych*, „Palestra” 1979, nr 11-12; T. Ereciński, *Uznawanie orzeczeń rozwodowych innych niż wydanych przez sąd zagraniczny (w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego)*, [w:] *Prawo rodzinne w Polsce i w Europie. Zagadnienia wybrane*, red. P. Kasprzyk, Lublin 2005; A. Mączyński, *Problem skuteczności zagranicznych rozwodów pozasądowych*, PiP 1983, nr 12; M. Tomaszewski, *W sprawie skuteczności w Polsce zagranicznych rozwodów administracyjnych*, PiP 1979, nr 8-9.

przepisów art. 1212 i n. k.p.c. Dodać należy, że osoba powołująca się na uznanie orzeczenia sądu państwa obcego jest zobowiązana przedstawić sądowi urzędowy odpis orzeczenia i dokument stwierdzający, że orzeczenie jest prawomocne, chyba że prawomocność orzeczenia wynika z jego treści, a nadto uwierzytelniony przekład na język polski wymienionych dokumentów (art. 1147 § 1 k.p.c.). Ustawodawca, stanowiąc wprost, że prawomocność orzeczenia może wynikać z samej jego treści, zaakceptował głoszony już uprzednio pogląd, zgodnie z którym stwierdzenie prawomocności może być zamieszczone w treści orzeczenia, na jego odpisie lub w oddzielnie wydanym zaświadczeniu przez właściwy organ, w kompetencji którego pozostaje stwierdzenie nabycia prawomocności przez takie orzeczenie⁹. Stwarza to możliwość znaczącego przyśpieszenia rozpoznania spraw o uznanie orzeczenia sądu państwa obcego – zgodnie z zasadą ekonomii procesowej – a bez uszczerbku dla istoty tych spraw. Jeżeli orzeczenie zostało wydane w postępowaniu, w którym pozwany nie wdał się w spór co do istoty sprawy, należy przedstawić ponadto dokument stwierdzający, że pismo wszczynające postępowanie zostało mu doręczone wraz z uwierzytelnionym przekładem tego dokumentu na język polski (art. 1147 § 2 w zw. z § 1 art. 1147 k.p.c.).

Przesłanki uznania orzeczenia sądu państwa obcego w sprawie cywilnej, zawarte w art. 1146 k.p.c., zostały sformułowane jako przesłanki negatywne, co jest naturalną konsekwencją wprowadzenia do Kodeksu postępowania cywilnego uznania *ipso iure*. Jest rzeczą oczywistą, że wystąpienie którejkolwiek z nich eliminuje możliwość uznania. Orzeczenie sądu państwa obcego **nie podlega uznaniu, jeżeli:**

1. **Nie jest ono prawomocne w państwie, w którym zostało wydane (prawomocność orzeczenia sądu państwa obcego jest merytoryczną przesłanką jego uznania¹⁰), przy czym fakt prawomocności orzeczenia winien być potwierdzony dokumentem, chyba że prawomocność orzeczenia wynika z jego treści** (art. 1146 § 1 pkt 1 w zw. z art. 1147 § 1 pkt 2 k.p.c.). Przepis art. 1146 § 1 pkt 1 k.p.c. dotyczy prawomocności formalnej, chodzi tu zatem o orzeczenie, przeciwko któremu stronom nie przysługuje środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia (art. 363 § 1 k.p.c.). O tym, czy orzeczenie jest prawomocne, decydują przepisy prawa procesowego i dlatego tę kwestię należy oceniać według prawa państwa, którego sąd wydał orzeczenie¹¹.

2. **Zapadło w sprawie należącej do wyłącznej jurysdykcji sądów polskich, przy czym zrezygnowano z przesłanki naruszenia wyłącznej jurysdykcji sądów państwa trzeciego jako okoliczności wyłączającej uznanie.**

⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 28 maja 1987 r., sygn. akt II CZ 61/87, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 311479.

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z 6 czerwca 1978 r., sygn. akt II CZ 45/77, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 309043.

¹¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lutego 1975 r., sygn. akt II CR 849/74, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 325463.

W przepisach dotyczących procesu cywilnego mamy do czynienia z nielicznymi przypadkami jurysdykcji krajowej wyłącznej. Zachodzi ona: w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących małżeńskich stosunków majątkowych – jeżeli oboje małżonkowie są obywatelami polskimi oraz mają miejsce zamieszkania i miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1103¹ § 2 k.p.c.), w sprawach ze stosunków między rodzicami a dziećmi – jeżeli wszystkie osoby występujące jako strony są obywatelami polskimi oraz mają miejsce zamieszkania i miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1103² § 2 k.p.c.), w sprawach o prawa rzeczowe na nieruchomości i o posiadanie nieruchomości położonej w Rzeczypospolitej Polskiej, jak również w sprawach ze stosunku najmu, dzierżawy i innych stosunków dotyczących używania takiej nieruchomości, z wyjątkiem spraw o czynsz i inne należności związane z używaniem lub pobieraniem pożytków z takiej nieruchomości, przy czym do wyłącznej jurysdykcji krajowej należą także sprawy wyżej niewymienione, w zakresie, w którym rozstrzygnięcie dotyczy praw rzeczowych, posiadania lub używania nieruchomości położonej w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1103⁸ § 2 k.p.c.). Nowością jest przekazanie do wyłącznej jurysdykcji krajowej spraw o rozwiązanie osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niebędącej osobą prawną, jak również o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwał ich organów, jeżeli osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną ma siedzibę w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1103⁹ k.p.c.). W postępowaniu nieprocesowym jurysdykcja krajowa jest wyłączna w sprawach o: ubezwłasnowolnienie, jeżeli osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, jest obywatelem polskim, mającym miejsce zamieszkania i miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1106¹ § 2 k.p.c.), przysposobienie, jeżeli przysposabiający, a w razie przysposobienia wspólnego – każdy z przysposabiających małżonków, oraz osoba, która ma być przysposobiona, są obywatelami polskimi, mającymi miejsce zamieszkania i miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1106⁴ § 3 k.p.c.), prawa rzeczowe na nieruchomości i o posiadanie nieruchomości położonej w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1107¹ k.p.c.) oraz w sprawach z zakresu postępowania rejestrowego dotyczących rejestru prowadzonego w Rzeczypospolitej Polskiej – w tym również co do rozpoznawanych przez sąd rejestrowy spraw o rozwiązanie osoby prawnej lub niebędącej osobą prawną jednostki organizacyjnej, jeżeli osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną ma siedzibę w Rzeczypospolitej Polskiej, jak i w innych sprawach rozpoznawanych przez sąd rejestrowy, jeżeli właściwy miejscowo sąd rejestrowy znajduje się w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1109¹ k.p.c.). Nowością jest poddanie wyłącznej jurysdykcji sądów polskich spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym w zakresie, w którym rozstrzygnięcie dotyczy praw rzeczowych na nieruchomości lub posiadania nieruchomości położonej w Rzeczypospolitej Polskiej, co będzie miało istotne znaczenie w sprawach z zakresu prawa rzeczowego, podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami i o dział spadku

(art. 1110² k.p.c.). Sprawy egzekucyjne, sprawy z powództw przeciwegzekucyjnych oraz dotyczące wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia należą do wyłącznej jurysdykcji krajowej, wówczas gdy egzekucja ma być wszczęta lub jest prowadzona, a postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia – wykonane w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1110⁴ k.p.c.). Przy rozważanej przesłance uznania bardzo istotne jest zagadnienie dotyczące określenia chwili miarodajnej dla stwierdzenia tej przesłanki; chodzi w szczególności o to, czy decydujące znaczenie ma moment orzekania (wydania wyroku) przez sąd państwa obcego, czy też chwila orzekania w postępowaniu o uznanie orzeczenia sądu państwa obcego. Ogólnie można przyjąć, że sprawa nie powinna należeć do wyłącznej jurysdykcji sądu polskiego zarówno gdy chodzi o datę orzekania przez sąd państwa obcego, jak i datę rozstrzygnięcia przez sąd polski wniosku o uznanie orzeczenia, przy czym z istoty rzeczy największe znaczenie ma „sytuacja jurysdykcyjna” w dacie orzekania przez sąd państwa obcego. Jednakże nie można abstrahować od tego, że upływ czasu może nie być pozbawiony znaczenia dla ustalenia, iż w chwili postępowania o uznanie orzeczenia sądu państwa obcego dana osoba ma zamieszkanie nie w kraju, ale za granicą. W tym przedmiocie nie można bowiem pomijać tego, że gdyby na skutek długoletniego pobytu za granicą i towarzyszących temu okoliczności istotnych w świetle art. 25 k.c. osoba ta utraciła miejsce zamieszkania w Polsce, to w grę wchodziłaby (np. w sprawach małżeńskich oraz sprawach dotyczących małżeńskich stosunków majątkowych) jedynie jurysdykcja fakultatywna sądu polskiego (art. 1103¹ k.p.c.), co pociągałoby za sobą odmienną ocenę w świetle art. 1146 § 1 pkt 2 k.p.c. Zatem nieaktualna byłaby w takiej sytuacji przeszkoda wyłączająca uznanie orzeczenia sądu zagranicznego¹².

3. Pozwanemu, który nie wdał się w spór co do istoty sprawy, nie doręczono należycie i w czasie umożliwiającym podjęcie obrony pisma wszczynającego postępowanie, w związku z czym, jeżeli orzeczenie zostało wydane w postępowaniu, w którym pozwany nie wdał się w spór co do istoty sprawy, należy przedstawić dokument stwierdzający, że pismo wszczynające postępowanie zostało mu doręczone (art. 1147 § 2 k.p.c.). Potrzebę wyodrębnienia tej przesłanki silnie akcentowało orzecznictwo Sądu Najwyższego. Podniesiono m.in., że szczególnie ważką gwarancją zapewnienia pozwanemu możliwości obrony jest umożliwienie mu zaznajomienia się z argumentacją pozwu, który powinien być mu przez sąd doręczony. Nie jest wystarczające samo poinformowanie pozwanego przez kogokolwiek, że została przeciw niemu wszczęta sprawa, ani samo powiadomienie go o terminie rozprawy w takiej sprawie, zwłaszcza gdy rozprawę przeprowadza sąd państwa obcego¹³. Badanie przez sąd, czy nie

¹² Z uzasadnienia postanowienia Sądu Najwyższego z 15 lipca 1978 r., sygn. akt IV CR 242/78, OSNCP 1979, nr 6, poz. 120.

¹³ Postanowienie Sądu Najwyższego z 25 listopada 1998 r., sygn. akt II CKN 70/98, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 344011.

zachodzi ta negatywna przesłanka uznania orzeczenia, powinno być przeprowadzone na podstawie przepisów obowiązujących w orzekającym sądzie państwa obcego, ale ocena wyżej wymienionych okoliczności należy do sądu polskiego¹⁴. Wydaje się, że należyte doręczenie pisma wszczynającego postępowanie będzie miało miejsce wówczas, gdy zostanie ono wykonane zgodnie z przepisami normującymi doręczanie pism sądowych w państwie obcym, z którego pochodzi orzeczenie¹⁵. Z kolei doręczenie w czasie umożliwiającym podjęcie obrony to doręczenie w takim czasie, aby strona zamieszkała w Polsce miała do dyspozycji taki okres, który by umożliwiał jej m.in. sporządzenie przekładu pisma z języka obcego, przygotowanie pisma procesowego z zarzutami i wskazaniem dowodów, przekładu tego pisma na język urzędowy sądu państwa obcego z uwzględnieniem czasu, jaki upływa między wysłaniem pisma z kraju a jego doręczeniem w sądzie państwa obcego¹⁶.

4. Strona w toku postępowania była pozbawiona możliwości obrony, a to na przykład wówczas, gdy zawiadomienie pozwanego o terminie rozprawy dokonane zostało nie przez wysłanie wezwania pod adres pozwanego w Polsce, lecz w formie ogłoszenia, choćby było to zgodne z procedurą obowiązującą w sądzie państwa obcego¹⁷, gdyż z punktu widzenia wyżej wymienionej przesłanki znaczenie decydujące ma rzeczywista (faktyczna) możliwość uczestniczenia w postępowaniu i podjęcia obrony¹⁸. Badanie, czy nie zachodzi przeszkoda w uznaniu orzeczenia sądu państwa obcego na skutek pozbawienia strony możliwości obrony, sąd polski powinien oprzeć na przepisach prawa obcego, gdyż chodzi tu o kwestię natury procesowej. Jednakże ocena tej kwestii należy do sądu polskiego, który nie jest w tym względzie związany stanowiskiem sądu orzekającego¹⁹.

5. Sprawa o to samo roszczenie między tymi samymi stronami zawiązała²⁰ w Rzeczypospolitej Polskiej wcześniej niż przed sądem państwa obcego, który wydał orzeczenie podlegające uznaniu. Regulacja ta, łącznie z przepi-

¹⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lutego 1975 r., sygn. akt II CR 849/74, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 325463.

¹⁵ Wobec powyższego za nieaktualne należy uznać m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 9 marca 2000 r., sygn. akt II CKN 39/2000, OSNC 2000, nr 9, poz. 166, zgodnie z treścią którego, doręczenie stronie pisma sądu zagranicznego może być uznane za skuteczne na obszarze Polski tylko wtedy, gdy zostało dokonane według reguł przewidzianych w art. 131 i n. k.p.c. albo gdy strona sama potwierdziła fakt otrzymania takiego pisma.

¹⁶ Postanowienie Sądu Najwyższego z 18 października 1989 r., sygn. akt II CR 406/89, PUG 1990, nr 8-9, poz. 33.

¹⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z 3 czerwca 1977 r., sygn. akt IV CR 189/77, System Informacji Prawnej Lex, nr 7941.

¹⁸ Postanowienie sądu Najwyższego z 6 lipca 2000 r., sygn. akt V CKN 1350/00, System Informacji Prawnej Lex, nr 52393.

¹⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lutego 1975 r., sygn. akt II CR 849/74, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 325463.

²⁰ Zawisłość sprawy w rozumieniu przepisu art. 192 k.p.c.

sem art. 1098 k.p.c., rozstrzyga ewentualną kolizję litispendencji w sprawach toczących się o to samo roszczenie, pomiędzy tymi samymi stronami, gdyż wyżej wymieniony przepis stanowi, że jeżeli sprawa o to samo roszczenie między tymi samymi stronami zawisła przed sądem państwa obcego wcześniej niż przed sądem polskim, sąd polski zawiesza postępowanie. Sąd nie zawiesza jednak postępowania, jeżeli orzeczenie, które ma wydać sąd państwa obcego, nie będzie spełniało przesłanek jego uznania w Rzeczypospolitej Polskiej lub nie można oczekiwać, że postępowanie przed sądem państwa obcego zostanie prawomocnie zakończone w rozsądnym terminie (art. 1098 § 1 k.p.c.). Po zakończeniu postępowania przed sądem państwa obcego sąd umarza postępowanie, jeżeli orzeczenie sądu państwa obcego podlega uznaniu w Rzeczypospolitej Polskiej; w przeciwnym przypadku sąd postanowi podjąć postępowanie. Sąd na wniosek strony może także podjąć zawieszony postępowanie, jeżeli postępowanie przed sądem państwa obcego nie zostało zakończone w rozsądnym terminie (art. 1098 § 2 § 3 k.p.c.), przy czym należy sądzić, że w tym ostatnim wypadku (art. 1098 § 3 k.p.c.) **nie chodzi** ustawodawcy o prawomocne zakończenie postępowania przed sądem państwa obcego w rozsądnym czasie. Wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego powyższej regulacji stanowi kolejny²¹ wyraz ustawowej gwarancji prawa strony do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie, o którym to prawie stanowi art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r.²²: „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej...”. Tak więc przepis art. 1098 § 3 k.p.c. umożliwia, wyjątkowo, wydanie orzeczenia przez sąd polski, podczas gdy sprawa pomiędzy tymi samymi stronami o to samo roszczenie znajduje się w toku przed sądem państwa obcego. Powyższa przesłanka negatywna nie znajduje zastosowania, gdy orzeczenie sądu państwa obcego stwierdza, zgodnie z przepisami tego państwa o jurysdykcji krajowej, nabycie przez osobę zamieszkałą albo mającą siedzibę w Rzeczypospolitej Polskiej mienia spadkowego znajdującego się w chwili śmierci spadkodawcy na obszarze państwa obcego (art. 1146 § 3 k.p.c.).

²¹ Kolejny, jako pierwsza bowiem została uchwalona ustawa z 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. 2004 r., nr 179, poz. 1843 ze zm.), w świetle której np. wzrost liczby spraw określonej kategorii, który powoduje niemożność ich rozpoznania **w rozsądnym terminie** w konkretnym sądzie, nie usprawiedliwia władz państwowych, jeżeli nie ma charakteru nagłego, nieprzewidywalnego, przejściowego, a nie zostały podjęte przedsięwzięcia (legislacyjne, organizacyjne, finansowe), które pozwoliłyby na rozpoznanie spraw bez nieuzasadnionej zwłoki, zob. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 6 stycznia 2006 r., sygn. akt III SPP 154/2005, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 418954.

²² Dz. U. 1993 r., nr 61, poz. 284 ze zm.

6. Jest sprzeczne z wcześniej wydanym prawomocnym orzeczeniem sądu polskiego albo wcześniej wydanym prawomocnym orzeczeniem sądu państwa obcego, spełniającym przesłanki jego uznania w Rzeczypospolitej Polskiej, zapadłym w sprawie o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami, wskutek czego nie ma wątpliwości, że już samo wcześniejsze wydanie prawomocnego orzeczenia przez sąd polski wyłącza dopuszczalność uznania prawomocnego orzeczenia sądu państwa obcego, a bez znaczenia dla badania tej przesłanki pozostaje okoliczność, czy orzeczenie sądu polskiego uprawomocniło się przed uprawomocnieniem orzeczenia sądu państwa obcego, czy też po uzyskaniu przez nie przymiotu prawomocności. W obecnym stanie prawnym decyduje data wydania prawomocnego orzeczenia sądu polskiego lub data wydania prawomocnego orzeczenia sądu państwa obcego podlegającego uznaniu po myśli przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Wskazana wyżej przesłanka negatywna uznania orzeczenia sądu państwa obcego nie znajduje zastosowania, gdy orzeczenie sądu państwa obcego stwierdza, zgodnie z przepisami tego państwa o jurysdykcji krajowej, nabycie przez osobę zamieszkałą albo mającą siedzibę w Rzeczypospolitej Polskiej mienia spadkowego znajdującego się w chwili śmierci spadkodawcy na obszarze państwa obcego (art. 1146 § 3 k.p.c.).

7. Uznanie byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego), przy czym judykatura stoi na stanowisku, zgodnie z którym przepis art. 1146 § 1 pkt 7 k.p.c. nie może być rozumiany jako wprowadzenie wymagania, aby orzeczenia zagraniczne były całkowicie zgodne z wszystkimi w grę wchodzącymi przepisami prawa polskiego. Przepis ten wymaga zgodności jedynie z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, przez podstawowe zaś zasady porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej należy rozumieć zasady konstytucyjne oraz zasady rządzące poszczególnymi dziedzinami prawa, zwłaszcza cywilnego, rodzinnego, pracy, a także procesowego²³. W prawie procesowym cywilnym do takich zasad zalicza się bez wątpienia zasadę kontradiktoryjności oraz zasadę równouprawnienia stron (uczestników). Przeszkodą dla respektowania skuteczności zagranicznego orzeczenia jest sprzeczność uznania, a nie samego orzeczenia, z podstawowymi zasadami polskiego porządku prawnego²⁴.

Analizowana nowelizacja odstąpiła od obowiązku spełnienia przesłanki zastosowania przez sąd państwa obcego prawa polskiego, w sprawie, w której prawo to należało zastosować, chyba że zastosowane w sprawie obce prawo nie różniło się w sposób istotny od prawa polskiego oraz od zasady wzajemności jako warunków uznania. Jak wskazano w uzasadnieniu

²³ Postanowienie Sądu Najwyższego z 21 czerwca 1978 r., sygn. akt IV CR 65/78, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 303285, por. też postanowienie Sądu Najwyższego z 21 czerwca 1985 r., sygn. akt III CRN 58/85, System Informacji Prawnej LexPolonica, nr 326044.

²⁴ Z uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 949, VI kadencja Sejmu RP, s. 25.

rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw²⁵, obie te przesłanki były poddawane krytyce w literaturze przedmiotu: przesłanka wzajemności – dlatego że wprowadza do systemu uznawania orzeczeń sądów zagranicznych ideę retorsji i wręcz utrudnia uznawanie orzeczeń sądów polskich za granicą, natomiast kolizyjnoprawna kontrola orzeczeń sądów zagranicznych niebezpiecznie zbliża się do merytorycznej oceny orzeczeń sądów państw obcych i już choćby z tego powodu nie powinna być utrzymana.

Wobec przyjęcia, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega uznaniu z mocy prawa, chyba że istnieją przeszkody określone w art. 1146 k.p.c. (art. 1145 k.p.c.), **zniesiona została konieczność przeprowadzenia obligatoryjnego postępowania delibacyjnego**. Ponieważ jednak każdy sąd polski będzie oceniać we własnym zakresie, na potrzeby toczącego się przed nim postępowania, czy dane orzeczenie podlega uznaniu, mogą powstać sytuacje, w których dojdzie do rozbieżności, czy dane orzeczenie podlega temu uznaniu. Mogą to być sytuacje „kłopotliwe” dla praktyki wymiaru sprawiedliwości oraz dla samych stron, a źródłem problemów może być fakt, że ocena dopuszczalności uznania poczyniona przez jeden sąd nie jest wiążąca dla pozostałych sądów, które w innych sprawach będą musiały zbadać dopuszczalność uznania tego samego orzeczenia sądu państwa obcego²⁶. W tym stanie rzeczy Kodeks postępowania cywilnego przewiduje, że **każdy, kto ma w tym interes prawny, może wystąpić do sądu z wnioskiem o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu (art. 1148 § 1 k.p.c.)**. Należy przyjąć, że interes prawny to: obiektywna w świetle obowiązujących przepisów, czyli wywołana rzeczywistą koniecznością ochrony określonej sfery prawnej, potrzeba uzyskania odpowiedniej treści orzeczenia sądowego. Z powyższego wynika, że nie każdy, kto złoży wniosek o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu, ma interes prawny w uzyskaniu takiego orzeczenia. Dzieje się tak dlatego, że każdy, kto złoży taki wniosek, ma interes w jego wniesieniu, którego nie należy mylić z interesem prawnym²⁷. Jak trafnie zauważył Sąd Najwyższy, o tym, czy dana osoba ma tego rodzaju interes, czyli potrzebę prawną, decyduje to, czy przedmiotowe orzeczenie sądu polskiego będzie oddziaływało na sferę jej praw podmiotowych lub czy jest niezbędne do ochrony uprawnień lub do wykonania obowiązków tejże osoby, które wynikają z przepisów prawnych²⁸.

²⁵ Druk sejmowy nr 949, VI kadencja Sejmu RP, s. 24.

²⁶ Z uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 949, VI kadencja Sejmu RP, s. 24.

²⁷ T. Rowiński, *Interes prawny w procesie cywilnym i postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971, s. 30; por. też: *System Prawa procesowego cywilnego*, t. 2, red. Z. Resich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987, s. 25.

²⁸ Z uzasadnienia postanowienia Sądu Najwyższego z 23 listopada 1977 r., sygn. akt I CR 309/77, OSNCP 1978, nr 8, poz. 139.

Interes prawny to merytoryczna przesłanka wniosku o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu, która powinna być badana przez sąd z urzędu, a skutkiem jej braku winno być oddalenie wniosku przez sąd. Prawomocne orzeczenie zapadłe po rozpoznaniu wyżej wymienionego wniosku będzie orzeczeniem o charakterze deklaratorywnym wiążącym nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby (art. 365 § 1 k.p.c.). Do wniosku o ustalenie, czy orzeczenie sądu państwa obcego podlega uznaniu, należy dołączyć dokumenty wymienione w art. 1147, a do wniosku o ustalenie, czy orzeczenie nie podlega uznaniu, urzędowy odpis orzeczenia wraz z jego uwierzytelnionym przekładem na język polski (art. 1148 § 2 k.p.c.). Niedołączenie do wniosku wskazanych wyżej dokumentów stanowi jego brak formalny, uzasadniający w konsekwencji zwrot wniosku na podstawie art. 130 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²⁹

Wniosek o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu, rozpoznaje sąd okręgowy, który byłby miejscowo właściwy do rozpoznania sprawy rozstrzygniętej orzeczeniem sądu państwa obcego lub w którego okręgu znajduje się miejscowo właściwy sąd rejonowy, a w braku tej podstawy – Sąd Okręgowy w Warszawie, przy czym właściwość miejscowa sądu okręgowego ma charakter wyłączny. Nadto pamiętać trzeba, że postępowanie to nie jest postępowaniem nieprocesowym. Jest to postępowanie szczególne, do którego w razie braku unormowań je regulujących stosować należy odpowiednio przepisy o procesie cywilnym (art. 13 § 2 k.p.c.). Wyłącza to możliwość korzystania w omawianym postępowaniu z przepisów części pierwszej księgi drugiej Kodeksu postępowania cywilnego, dotyczących postępowania nieprocesowego³⁰. Wobec braku odmiennej regulacji sąd ten w pierwszej instancji orzeka w składzie jednego sędziego (art. 47 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) na posiedzeniu jawnym niebędącym rozprawą – choć może rozpoznać wniosek także na posiedzeniu niejawnym (art. 1148¹ § 2 zd. drugie k.p.c.). Orzeczenia zapadają w formie postanowienia (por. art. 1148¹ § 3 k.p.c.).

W terminie dwóch tygodni od doręczenia wniosku strona może przedstawić sądowi stanowisko w sprawie (art. 1148¹ § 2 zd. pierwsze k.p.c.), co zdaniem ustawodawcy oznacza, iż ustawa przewiduje **wysłuchanie** strony przeciwnej przed rozpoznaniem wniosku na posiedzeniu niejawnym³¹. Skojarzenie przedstawienia sądowi stanowiska w sprawie z wysłuchaniem należy uznać za

²⁹ Por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 6 czerwca 1977 r., sygn. akt II CZ 45/77, System Informacji Prawnej LaxPolonica, nr 309043; postanowienie Sądu Najwyższego z 10 marca 1980 r., sygn. akt IV CR 28/80, System Informacji Prawnej Lex, nr 8219.

³⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z 9 grudnia 1975 r., sygn. akt I CO 9/75, OSNC 1976, nr 10, poz. 219.

³¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 949, VI kadencja Sejmu RP, s. 24.

niewłaściwe już choćby z tego powodu, że instytucja ta jest „specjalnością” postępowania nieprocesowego (por. art. 514 § 1 zd. trzecie k.p.c.)³². Z powołanego przepisu żadną miarą nie wynika też, że strona nie może przedstawić sądowi swego stanowiska w sprawie w przypadku rozpoznania wniosku na posiedzeniu jawnym.

Ponadto ustawodawca zrezygnował z obligatoryjnego udziału prokuratora w postępowaniu o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu.

Na postanowienie sądu okręgowego w przedmiocie ustalenia (tzn. zarówno postanowienie pozytywne, jak i postanowienie negatywne) przysługuje **zażalenie**, a od postanowienia sądu apelacyjnego – **skarga kasacyjna**; można także żądać **wznowienia postępowania**, które zostało zakończone prawomocnym postanowieniem w przedmiocie ustalenia (art. 1148¹ § 3 k.p.c.).

Przepisy **art. 170** i **art. 400** k.p.c. stosuje się odpowiednio do prawomocnych postanowień sądu polskiego uznających, że orzeczenie sądu państwa obcego orzekające rozwód lub unieważnienie małżeństwa albo ustalające nieistnienie małżeństwa podlega uznaniu (art. 1149 k.p.c.), w efekcie czego nie jest dopuszczalne przywrócenie terminu do złożenia zażalenia oraz wniesienia skargi o wznowienie postępowania w stosunku do prawomocnego postanowienia sądu polskiego ustalającego, że orzeczenie sądu państwa obcego, którym rozwiązano małżeństwo przez rozwód, unieważniono małżeństwo albo ustalono nieistnienie małżeństwa, podlega uznaniu, jeżeli choćby jeden z małżonków zawarł nowy związek małżeński po uprawomocnieniu się tego orzeczenia.

Uznaniu według nowych, wyżej przedstawionych zasad podlegają jedynie te orzeczenia i rozstrzygnięcia, które zostały wydane po dniu wejścia w życie ustawy z 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustawy, tj. wydane po 1 lipca 2009 r. (art. 8 ust. 5 ustawy z 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³³). W praktyce oznacza to, że przez długi okres będziemy jeszcze mieć do czynienia ze stosowaniem obu reżimów normujących: uznanie orzeczeń sądów zagranicznych oraz uznanie orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych.

³² Jak wskazano w niniejszym opracowaniu, postępowanie w sprawie o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu, to postępowanie szczególne, do którego w razie braku unormowań je regulujących stosować należy odpowiednio przepisy o procesie cywilnym (art. 13 § 2 k.p.c.). Wyłącza to możliwość korzystania w omawianym postępowaniu z przepisów części pierwszej książki drugiej Kodeksu postępowania cywilnego, dotyczących postępowania nieprocesowego. Co do instytucji „wysłuchania” zob. W. Siedlecki, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1988, s. 69-70.

³³ Dz. U. 2008 r., nr 234, poz. 1571.